

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Сьогодні ні в кого не викликає сумніву той факт, що ХХІ століття – це ера бурхливого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, а це, у свою чергу, викликає необхідність появи нової освітньої культури. Серед якісних характеристик, притаманних інформаційному суспільству, важливе місце займають такі, як розумова активність особи, збір інформації та вирішення проблем, функції, задані цілями, для вирішення яких необхідні незапрограмовані дії та велика кількість контактів. Саме для вирішення цих проблем важливе значення має навчання іноземної мови у вищому освітньому закладі за професійним спрямуванням [2, с.3-4].

Практичні розробки курсів англійської мови для студентів різних немовних спеціальностей з'являються на початку 60-х років у західних країнах, а в навчально-методичній літературі виникає термін «англійська мова для спеціальних цілей» (*English for Special Purposes*), що, у свою чергу, включило в себе таке поняття, як «англійська мова для професійних цілей» (*English for Occupational Purposes*) [1, с.41-42].

Протягом 80-90 рр. у вітчизняній науковій літературі зустрічався термін «іноземна мова для немовних спеціальностей», але остаточно найменування дисципліни «іноземна мова за професійним спрямуванням» введено в 2002 р.

Якими б різноманітними не були цілі процесу навчання мовлення, головним залишається одне – досягти спілкування, передати іншим певну інформацію, особливо в наш час, коли іноземна мова стала мовою професійного спілкування. Специфіка вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням в системі технічної освіти вимагає від студента оволодіння фаховою термінологією, основними поняттями тієї чи іншої галузі знань. Саме тому однією з умов оптимізації методів навчання з розвитку мовленнєвих умінь і навичок виступає правильно побудована система вправ і завдань, через яку відбувається реалізація процесу мовлення.

Вправи й завдання першої групи пов'язані з *імітаційним методом*, за дидактичною метою є підготовчими до самостійної професійно спрямованої мовленнєвої діяльності. Матеріалом для вправ і завдань має бути текст професійного спрямування, що використовується у зв'язку з аудіюванням і говорінням. Вправи і завдання мають забезпечувати розпізнавання сприйнятого матеріалу, позитивне перенесення знань, умінь і навичок (при подібних фактах), уміння розпізнавати на основі асоціацій і самостійно.

Реалізація *оперативного методу* навчання мовленню є вправи та завдання другої групи. Основне призначення вправ другої групи – закріпити набуті теоретичні знання, пов'язані з професією, сформувати навчально-пізнавальні та нормативні уміння та навички, забезпечити перенесення знань, умінь і навичок з рідної мови та сформувати уміння діяти за готовим зразком, розвинути мовне чуття, створити базу для розвитку самостійних мовленнєвих умінь і навичок.

Метод продукування реалізується у вправах і завданнях третьої групи, що спрямовані на здійснення мовленнєвих операцій і комунікацію. За навчальною метою – це творчі вправи, за формою – усні та письмові, пов'язані з усіма видами мовленнєвої діяльності, комунікацією. Вони акумулюють у собі все, що створено системою попередніх вправ. Такі завдання закріплюють знання учнів про функціонально-комунікативні можливості слова, сприяють активізації словника і формують уміння свідомо добирати словесні засоби, використовуючи засвоєну професійну лексику [5].

Як свідчить практика, на початковому етапі вивчення англійської мови професійного спрямування студентам слід опрацьовувати термінологію сучасних текстів науково-популярного стилю, періодичних видань за фахом. Студентам старших курсів, у яких уже

сформовано предметну базу, які розуміють терміни рідною мовою, можна пропонувати самостійно опрацьовувати термінологію з неадаптованих автентичних текстів наукового стилю. Такий вид «ознайомлювального» або «пошукового» читання необхідний студентам як для підготовки до написання рефератів, доповідей тощо, так і для їх майбутнього професійного зростання, поглиблення знань із фаху. Таким чином, студент не лише отримає певну суму знань і навичок, але й навчиться самостійно й оперативно використовувати отриману інформацію у повсякденній діяльності [3, с.13-15].

Роботу над текстом за фахом слід починати з опрацювання термінів і термінологічних словосполучень як ізольовано, так і в реченнях при виконанні умовно-мовленнєвих вправ рецептивного і репродуктивного характеру. Такі вправи допоможуть, на думку М. Ляховицького, «краще усвідомити правила утворення слів», переосмислити вживання «загальноновживаних лексичних одиниць» [4], і поступово здогадатися або зрозуміти значення того чи іншого терміна або словосполучення.

Розвиткові та формуванню такого роду компетенції студентів, починаючи з першого курсу, слід відводити значну частину під час навчального процесу. До того ж, опанування іноземної мови за професійним спрямуванням стає можливим за умови сформованості когнітивно-професійної компетенції, тобто здатності курсантів використовувати знання у процесі вивчення дисциплін загального та професійного спрямування.

Розробка програми з іноземної мови за професійним спрямуванням залежить від складання структури та змісту предмета, не менш важливим є взаємозв'язок із фаховими та спеціальними дисциплінами. Див. таблицю 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язок англійської мови з фаховими дисциплінами

Міжпредметні зв'язки	Теми
Пожежна профілактика	Тема 1.1. Причини пожеж. Тема 1.2. Класифікація пожеж.
Інженерна та аварійно-рятувальна техніка Підготовка пожежного-рятувальника	Тема 1.3. Пожежні автомобілі. Тема 1.4. Аварійно-рятувальне обладнання й інструменти. Тема 1.5. Види вогнегасників. Тема 1.6. Бойове спорядження.
Підготовка газодимозахисника	Тема 1.7. Протигаз.
Організація аварійно-рятувальних робіт	Тема 2.1. Класифікація НС. Надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру. Тема 2.2. Робота диспетчера. Тема 2.3. Уміння евакуювати людей із задимлених житлових будинків, які постраждали при пожежах. Тема 2.4. Дорожно-транспортні пригоди. Тема 2.5. Аварійно-рятувальні роботи привитіку нафтопродуктів. Тема 2.6. Аварійно-рятувальні роботи під час повені.
Медична підготовка	Тема 2.7. Надання першої медичної допомоги.

На практичних заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням варто приділяти увагу видам вправ, при яких враховуються міжпредметні зв'язки.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД) на базі навчальної пожежно-рятувальної частини створений диспетчерський пункт служби 112. Робота диспетчера полягає в інтегруванні в єдине ціле роботи багатьох диспетчерських рятувальних підрозділів, аварійних і рятувальних служб, що значно прискорює їх реагування на різноманітні загрози.

Вправа 1. «Dispatcher of the emergency center».

Міжпредметний зв'язок – організація аварійно-рятувальних робіт.

Мета – засвоїти навички застосування теоретичних знань із фахових дисциплін на практиці на посаді диспетчера та перевірити навички оперування певними розмовними формулами, тематичною лексикою.

Викладач створює кілька ситуацій; придумує ролі; ділить групу на декілька підгруп; повідомляє план за певним сюжетом; хід; завершення і підбиття підсумків. У той час, коли курсанти працюють у групах, викладач слідує за мовленням, записує помилки. У кінці тренінгу викладач аналізує роботу курсантів. На прикладі даного діалогу курсанти повторюють попередньо вивчений лексично-граматичний матеріал до теми «Дорожно-транспортні пригоди»:

Лексичні одиниці: 112 emergency number, accident (road traffic accident), in collision, to trap in, casualties.

Грамматичні структури: How can I help you?, There has been an accident (...), What has happened? Could you give me the location of the incident?; This is just behind..., On the way to..., Are there any casualties? Please give me your name and the phone number you are calling from, Hurry up., Please wait.

Наприклад: ситуація «Дорожно-транспортна пригода» (ДТП)

- S.1. *Fire Brigade*, How can I help you?
- S.2. There has been an accident (road traffic accident).
- S.1. What (has) happened?
- S.2. There are two cars *in collision*. There are 2 people *trapped in* one of the cars and the *smoke* is coming from below the bonnet.
- S.1. Please could you give me the location of the incident.
- S.2. This is just behind the church in Krasne, on the way to English school.
- S.1. Are there any *casualties*?
- S.2. I don't know but there is one male trapped in the one of the cars. He doesn't seem to be moving.
- S.1. Please give me your name and the phone number you are calling from.
- S.2. Stas Kowalski, 56-78-05.
- S.1. The Fire Brigade is on the way.
- S.2. Hurry up please, what shall I do?
- S.1. Please wait, we are on our way.
- S.2. All right.

Вправа 2. «*Emergency Care and First Aid for firefighters*»

Міжпредметний зв'язок – медична підготовка

Мета – вивчити лексико-граматичний матеріал до теми «Надання першої медичної допомоги».

Курсанти сидять у колі. Викладач пропонує розповісти про випадок надання першої медичної допомоги, який трапився з курсантами в житті. Під час навчання майбутні фахівці мають можливість практикуватися, експериментувати, моделювати ситуацію, перевіряти свої знання з медичної підготовки і паралельно відточувати навички спілкування з професійної іноземної мови.

I'm a paramedic and I'm here to help you	Are you cold (hot)?
Open your eyes.	Have you taken any medicines?
Can you hear me?	Are you suffering from any disease?
Can you see me?	Do you have asthma (diabetes, heart disease)?
Do you understand me?	Are you allergic?
What is your name?	What are you allergic to?
Do you feel any pain?	Have you got your medicine with you?
Where does it hurt?	Do you have any documents?
Can you move your arm (leg)?	Do you have any relatives/friends in Ukraine?
Can you feel that?	Who shall we inform about the incident?

Вправа 3. «*Fire-fighting uniforms*»

Міжпредметний зв'язок – пожежна й аварійно-рятувальна техніка; підготовка пожежного-рятувальника.

Мета – вивчити іноземною мовою різні види бойового одягу та спорядження пожежних. У ході тренінгу курсанти вивчають не лише лексичний матеріал з теми, але й одягають бойовий одяг й спорядження, проводять бойову перевірку апаратів захисту органів дихання.

Наприклад: бойовий одяг – *firefighter's clothes*; шолом пожежника – *helmet*; захисна маска – *full face mask*; респіратор – *self-contained breathing apparatus*; шланг для подачі повітря – *air-supply tube*; пневматичний балон – *compressed-air cylinder*; регулятор подачі повітря – *pressure demand regulator*; сигналізатор безпеки – *mandown alarm*; захисний костюм – *turnouts*; резинові чоботи – *rubber-boot*; каска пожежника – *firefighter's helmet*; каска – *helmet*; відбиваюча стрічка – *reflective stripe*; підборідний ремінь – *chin strap*; підборідник – *chin guard*; підшоломник – *neck guard*; портативний ліхтар – *hand lamp*; лямка – *strap*; прожектор – *spotlight*; батарея – *battery*.

Вправа 4. «*Fire*».

Міжпредметний зв'язок – організація аварійно-рятувальних робіт.

Мета – вживання умовних речень другого типу, повторити та зміцнити знання учнів із теми «Уміння евакуйовувати людей із задимлених житлових будинків, які постраждали при пожежах», продемонструвати практичне застосування знань.

Викладач пояснює курсантам ситуацію: «У будинку сталася пожежа. Ви маєте лише 3 хвилини, щоб взяти для вас найнеобхідніші речі, які можна самому винести».

За 5 хвилин курсанти мають написати на папірцях: *If a fire started in my house I'd take....*

Потім підгрупу ділять на 2 команди, гравці кожної з яких по черзі говорять напам'ять те, що вони написали. Учасники другої команди ставлять запитання представникам першої команди: *Wouldn't you take..? Why wouldn't you take...?* Потім команди міняються ролями. За кожну правильну відповідь командам присуджується один бал.

Узагальнюючи вище поданий матеріал, можна відзначити, що, останні десятиліття привели до кардинальних змін у сфері методики вивчення дисциплін загального та професійного спрямування. Нинішні умови можна вважати ідеальними для розвитку та формування професійної та іншомовної комунікативної культурної компетенції, однак, як це відбуватиметься, залежить саме від нас.

Література:

1. Гапон Ю. А. Специфіка дисципліни і фактори, що визначають зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості // Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України. – Київ: Видавництво «Європейського університету», 2003. – С. 41-42.
2. Зеленська О. П. Когнітивно-комунікативний аспект навчання іноземних мов для спеціальних цілей // Збірник наукових праць. – Львів: ЛЮІ МВС України, 2004. – С.3-4.
3. Кусько К. Ф. Лінгвістика тексту за фахом // Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі: Колективна монографія. – Львів: Світ, 1996. – С.13-15.
4. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков. – М.: Высшая школа, 1981. – 153с.
5. Морська Л. І. Теорія та практика методики навчання англійської мови. – Тернопіль: Астон, 2003. – 248 с.

У даній статті висвітлено історію та розвитку курсів навчання іноземної мови за професійним спрямуванням у вищих закладах. Розглянуто три методи навчання (імітаційний, оперативний, продукування) з розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Запропоновано вправи і завдання, які сприяють: розпізнаванню та сприйняттю нового матеріалу на основі асоціацій, оволодінню фахової лексики, формуванню процесу мовлення. Наголошено на зміст та структуру предмета та взаємозв'язок із фаховими та спеціальними дисциплінами.

Ключові слова: метод навчання, вправа, фахові та спеціальні дисципліни, комунікативно-мовленнєві уміння.

В данній статтє рассматривається история и развитие курсов иностранного языка за профессиональным направлением в высших заведениях. Описано три метода изучения (имитационный, оперативный, продукирования) из развития речевых умений и навыков. Предложены упражнения и задания,

которые направлены на распознавание и восприятие материала на основе ассоциаций, овладение профессиональной лексикой, формирование процессов речи. Подчеркнуто содержание, структуру предмета и взаимосвязь с профессиональными и специальными дисциплинами.

Ключевые слова: методы учения, упражнение, профессиональные и специальные дисциплины, коммуникативно-речевые умения.

This article describes the history and development of the foreign language courses for professional purpose in the higher educational establishments. Three methods of training (imitative, operative and productive) are considered for the development of speech skills. The exercises and tasks which contribute recognition and assistance of new materials on the association, mastering of specialized terminology, forming of the process of speaking skills are suggested. The content and structure of the object and the connection with professional and special disciplines are emphasized.

Key words: methods of training, exercise, professional and special disciplines, communication and speaking skills.